

บทวิเคราะห์การจัดการฝึกอบรม เพื่อประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศไทย

องค์กรที่ให้การฝึกอบรม

เมื่อศึกษาโครงสร้างของสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภานายความ แล้วจะพบว่าเป็นการบริหารในรูปแบบของคณะกรรมการ และคณะกรรมการดังกล่าว มีวาระเท่ากับวาระของคณะกรรมการสภานายความ ซึ่งมีวาระ 3 ปี เป็นคณะกรรมการชั่วคราวเข้าออกตามวาระของคณะกรรมการสภานายความ ซึ่งเป็นผู้แต่งตั้ง ทำให้ขาดบุคคลที่รับผิดชอบโดยตรงและถาวร ส่งผลให้การบริหารและกำหนดนโยบายเป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่อง นอกจากคณะกรรมการดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นคณะกรรมการชั่วคราวแล้ว ยังไม่ค่อยจะมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย เพราะการบริหารสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ ผู้อำนวยการเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารตามนโยบายและมติของคณะกรรมการ¹ แต่คณะกรรมการจะมีการประชุมเมื่อใดอยู่ในอำนาจของผู้อำนวยการจะเป็นผู้กำหนดนัดและเรียกประชุมได้ตามความจำเป็นและเหมาะสม² ถึงแม้ในข้อบังคับจะกำหนดให้ผู้อำนวยการในการกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติในการบริหารกิจการสำนักฝึกอบรม³ ก็ตาม แต่การเสนอเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการเป็นอำนาจหน้าที่ของผู้ผู้อำนวยการโดยเฉพาะ คณะกรรมการจึงมีอำนาจเพียงลงมติจะรับหรือไม่รับ เรื่องตามที่ผู้อำนวยการเสนอเท่านั้น

1 ข้อบังคับสภานายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529
 ข้อ 6

2 ข้อบังคับสภานายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529
 ข้อ 11

3 ข้อบังคับสภานายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529
 ข้อ 10

อำนาจที่แท้จริงจึงขึ้นอยู่กับผู้อำนวยการ คณะกรรมการจึงไม่มีบทบาทในการบริหาร ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของข้อบังคับว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภา ทนายความ เพราะข้อบังคับดังกล่าวได้ออกมาโดยมีเจตนารมณ์ให้การบริหารสำนัก ฝึกอบรมโดยคณะกรรมการ เพื่อเป็นการระดมความคิดให้การบริหารสำนักฝึกอบรม เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อการฝึกอบรมเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึ กอบรมมีความรู้ ความสามารถ และจริยธรรมแห่งวิชาชีพเพียงพอต่อการประกอบวิชา ชีพ

ผู้อำนวยการ ซึ่งข้อบังคับได้กำหนดให้บริหารกิจการของสำนักฝึกอบรม ตามนโยบายและมติของคณะกรรมการก็ไม่ใช้ตำแหน่งประจำ และทำงานให้สำนัก ฝึกอบรมเต็มเวลา และโดยที่ผ่านมาผู้อำนวยการทุกคน คณะกรรมการสภาทนายความ ได้แต่งตั้งทนายความที่ประสบความสำเร็จจากการประกอบวิชาชีพเป็นผู้อำนวยการ และโดยปกติแล้วผู้อำนวยการซึ่งเป็นทนายความที่ประสบความสำเร็จในการประกอบ วิชาชีพก็ม้งานประจำที่รัดตัวอยู่แล้ว จึงไม่มีเวลาที่จะอุทิศให้กับการบริหารกิจการ ของสำนักฝึกอบรมได้อย่างเต็มที่ และทำให้การบริหารสำนักฝึกอบรมไม่เป็นไปอย่าง ต่อเนื่อง และมีผู้รับผิดชอบประจำ

นอกจากจะมีคณะกรรมการและผู้อำนวยการรับผิดชอบในการบริหารสำนัก ฝึกอบรมแล้ว สำนักฝึกอบรมมีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบในงานธุรการอยู่ เพียง 3 คนเท่านั้น ซึ่งไม่น่าจะเพียงพอต่อการปฏิบัติการภารกิจให้เป็นไปตาม เป้าหมายและนโยบายของสำนักฝึกอบรม เพราะในการบริหารสำนักฝึกอบรมให้เป็น ไปอย่างมีประสิทธิภาพนั้นผู้อำนวยการเพียงคนเดียวไม่อาจทำได้อย่างแน่นอน ซึ่ง การจัดองค์กรในการฝึกอบรมของสำนักฝึกอบรม จึงควรจัดองค์กรให้มีโครงสร้าง แบ่งแยกงานเป็นสัดส่วน โดยทำการวิเคราะห์งานเกี่ยวกับการฝึกอบรมออกเพื่อให้อั ทราชม้งานอะไรบางอย่างที่จะต้องปฏิบัติ และงานใดมีความเหมือนกัน หรือใกล้เคียง กัน หรือควรจะรวมหมู่กันก็ได้ ก็จัดไว้ในกลุ่มเดียวกัน เพื่อให้มีผู้รับผิดชอบโดยเฉพาะ จัดสายบังคับบัญชา ขอบเขตการควบคุม เอกภาพในการบังคับบัญชา ระบุอำนาจ หน้าที่และความรับผิดชอบ ระบุการติดต่อสื่อสารและการประสานงาน เพราะในการ จัดองค์กรการฝึกอบรมนั้นม้งจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ ต้องการให้มีหน่วยงานที่เป็น

ศูนย์กลาง (Center) สำหรับอำนวยการ (Directing) การฝึกอบรมให้บรรลุ จุดมุ่งหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

โครงสร้างของการจัดองค์กรของสำนักฝึกอบรมจะมีความแตกต่างจากการจัดองค์กรการฝึกอบรมอัยการผู้ช่วย และผู้ช่วยผู้พิพากษา อัยการผู้ช่วยในการฝึกอบรมจะอยู่ในความรับผิดชอบของสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายอัยการ และการฝึกอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาก็อยู่ในความรับผิดชอบของสถาบันพัฒนาข้าราชการตุลาการ สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ ซึ่งทั้งสองสถาบันดังกล่าวจะมีผู้อำนวยการสถาบันเป็นตำแหน่งประจำ รับผิดชอบโดยตรงต่อผลการฝึกอบรม และนอกจากจะมีผู้อำนวยการซึ่งเป็นตำแหน่งประจำแล้ว ยังมีบุคลากรฝ่ายต่างๆ มีสายการบังคับบัญชารับผิดชอบงานประจำ ทำให้การบริหารงานจัดการฝึกอบรมเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

ในประเทศไทย สถาบันวิจัยและฝึกอบรมกฎหมาย ซึ่งรับผิดชอบในการให้การฝึกอบรม เพื่อประกอบวิชาชีพทนายความ ผู้อำนวยการสถาบันจะได้รับการแต่งตั้งจากศาล ผู้อำนวยการสถาบันมีอำนาจเต็มทั้งในการบริหารงาน แต่สายการบังคับบัญชาผู้อำนวยการจะขึ้นต่อหัวหน้าศาลสูงตามกฎหมาย

หลักสูตรการฝึกอบรม

1. ภาคทฤษฎี

หลักสูตรการฝึกอบรมภาคทฤษฎีตามข้อบังคับของสภาทนายความ กำหนดให้ทำการฝึกอบรมในภาคทฤษฎีไม่น้อยกว่า 90 ชั่วโมง⁴ ในเรื่องมารยาท และจรรยาบรรณทนายความ วิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง วิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา วิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายอื่น และหลักการให้คำปรึกษากฎหมาย หลักสูตรตามข้อ

⁴ ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529

บังคับของสภาพนายความดังกล่าว เป็นหลักสูตรที่กำหนดขึ้นไว้กว้างๆ เท่านั้น ส่วนรายละเอียดของหลักสูตรที่สำนักฝึกอบรมใช้ในการฝึกอบรมตั้งแต่รุ่นที่ 1 ถึงรุ่นที่ 10 พอจะแบ่งโครงสร้างของหลักสูตรดังกล่าวจากตารางฝึกอบรมได้เป็น 5 หมวดวิชา คือ

1. หมวดวิชาเกี่ยวกับคดี
2. หมวดวิชาเกี่ยวกับการดำเนินคดีและขอบเขตอำนาจศาลต่างๆ
3. หมวดวิชาทำให้คำปรึกษากฎหมาย
4. มารยาททนายความ
5. หมวดวิชาความรู้ทั่วไป

ในการจัดการฝึกอบรมทั้ง 5 หมวดวิชาดังกล่าว การจัดทำหลักสูตรสำนักฝึกอบรมไม่ได้กำหนดหัวข้อรายละเอียดของวิชาแต่ละวิชา (Course Description) ให้ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางให้วิทยากรและผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะได้ทราบว่าแต่ละหัวข้อวิชาครอบคลุมเนื้อหาสาระมากน้อยเพียงไร และนอกจากนี้ เวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมไม่ได้กำหนด เวลาฝึกอบรมเพื่อเน้นหัวข้อหนึ่งหัวข้อใดเป็นพิเศษ เพราะกำหนดเวลาการฝึกอบรมในแต่ละหัวข้อมีระยะเวลาใกล้เคียงกัน หรือเท่ากันบางหัวข้อ ซึ่งไม่น่าจะถูกต้อง หรือเกิดผลดีที่สุดต่อการฝึกอบรม การใช้เวลาในการบรรยายหัวข้อต่างๆ ควรจะพิจารณาจากเนื้อหาการเน้นหนักในความสำคัญของแต่ละหัวข้อ เพื่อให้โครงสร้างของหลักสูตรมีแนวทางอย่างชัดเจนว่ามุ่งเน้นไปที่ใด "มิใช่เป็นการอธิบายหรือให้ความรู้เบื้องต้น หรือเป็นเพียงบทนำของแต่ละหัวข้อเท่านั้น พอจะเข้าถึงเนื้อหาสาระสำคัญก็หมดเวลาเสียแล้ว"⁵ ซึ่งมีความแตกต่างจากหลักสูตรการฝึกอบรมของอัยการจังหวัดผู้ช่วย ซึ่งได้กำหนดรายละเอียดของหัวข้อการฝึกอบรมเอาไว้โดยละเอียด โดยในแต่ละหัวข้อวิชาของการฝึกอบรมจะกำหนดวัตถุประสงค์ และขอบเขตหัวข้อวิชาเองไว้อย่างชัดเจน

⁵ สมศักดิ์ คาร์ชอป และคณะ, รายงานการวิจัยการศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการฝึกอบรมวิชาชีพทนายความ. เสนอต่อคณะกรรมการสภาทนายความ, 2530 หน้า 71.

เนื้อหาของหลักสูตรปรากฏว่าการบรรยายวิชามรรยาทและจริยธรรมของทนายความมีน้อยมาก ทั้งๆ ที่ข้อบังคับสภาพทนายความได้กำหนดการฝึกอบรมเรื่องมรรยาทและจริยธรรมของทนายความเป็นเรื่องแรก เมื่อพิจารณาจากกำหนดการฝึกอบรมวิชาว่าความรุ่นที่ 10⁶ ปรากฏว่ามีการบรรยายเพียงครั้งเดียวเป็นเวลา 3 ชั่วโมงเท่านั้นตลอดหลักสูตร จะเห็นว่าสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความได้ให้ความสำคัญกับเนื้อหาวิชานี้น้อยไป เพราะสิ่งที่สังคมกล่าวถึงทนายความในด้านที่ไม่ดีมากที่สุด คือ ไม่มีความรู้ความสามารถ และขาดความซื่อสัตย์สุจริตต่อวิชาชีพ และลูกความเป้าหมายของการฝึกอบรมจึงควรที่จะกำหนดฝึกให้เป็นทนายความที่เก่งมีความรู้ความสามารถเท่ากับมีความซื่อสัตย์สุจริต และมีจริยธรรมแห่งวิชาชีพ

ต่างจากการฝึกอบรมในหลักสูตรของอัยการจังหวัดผู้ช่วยได้กำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมในหมวดจริยธรรมไว้ถึง 15 ชั่วโมง⁷ ส่วนหลักสูตรการฝึกอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาได้กำหนดให้มีการฝึกอบรมในหมวดจริยธรรม 9 หัวข้อวิชา 39 ชั่วโมง⁸ จะเห็นได้ถึงความแตกต่างระหว่างการฝึกอบรมเพื่อประกอบวิชาชีพทนายความ อัยการผู้ช่วย และผู้ช่วยผู้พิพากษา ในเรื่องมรรยาทและจริยธรรมแห่งวิชาชีพ ในหลักสูตรของอัยการผู้ช่วย และผู้ช่วยผู้พิพากษามีการเน้นหนักและให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมในเรื่องของจริยธรรมแห่งวิชาชีพมากกว่าหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อประกอบวิชาชีพทนายความ

ในส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวกับคดี และการดำเนินคดี หลักสูตรของสำนักฝึกอบรมควรจะเน้นหนักการฝึกร่างคำฟ้อง คำให้การ และคำคู่ความต่างๆ ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถร่างได้ดีและถูกต้อง แต่เนื้อหาวิชาในส่วนนี้เป็นเพียงการบรรยายอบรมหลักการกว้างๆ เท่านั้น เมื่อผ่านการอบรมไปแล้วผู้เข้ารับการฝึกอบรมก็ไม่สามารถร่างคำคู่ความได้ เพราะสิ่งที่ได้รับจากการฝึกอบรมเป็นเพียงความรู้เบื้องต้นเท่านั้น เพราะใช้เวลาในการบรรยายเพียงหัวข้อยละ 1 ชั่วโมง ถึง 2 ชั่วโมงเท่านั้น

⁶ คู่มือฉบับ ๑

⁷ คู่มือฉบับ ๒

⁸ คู่มือฉบับ ๓

ซึ่งต่างจากการฝึกอบรมในหลักสูตรของอัยการผู้ช่วยและผู้ช่วยผู้พิพากษา ในหลักสูตรการฝึกอบรมอัยการผู้ช่วยเฉพาะการร่างคำฟ้องคดีอาญา มีการบรรยายและฝึกปฏิบัติถึง 9 ชั่วโมง⁹ ส่วนหลักสูตรการฝึกอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษา การเขียนคำพิพากษาและการอ่านคำพิพากษา มีการบรรยายฝึกอบรม 4 ชั่วโมง และการประเมินผลการเขียนคำพิพากษาอีก 18 ชั่วโมง รวมเป็น 22 ชั่วโมง¹⁰ การฝึกอบรมอัยการผู้ช่วยและผู้ช่วยผู้พิพากษา จึงมีความเข้มข้นและเกิดประสิทธิภาพมากกว่าการฝึกอบรมเพื่อประกอบวิชาชีพทนายความ

และเมื่อเปรียบเทียบจำนวนชั่วโมงที่ใช้ในการบรรยายฝึกอบรมทั้งหมดแล้ว หลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อประกอบวิชาชีพทนายความตั้งแต่วันที่ 1 ถึงวันที่ 9 มีการฝึกอบรมในภาคทฤษฎีประมาณ 90 ชั่วโมงเศษๆ เท่านั้น และในวันที่ 10 ได้ปรับให้มีการฝึกอบรมเพิ่มขึ้นเป็น 168 ชั่วโมง แต่เมื่อเปรียบเทียบจำนวนชั่วโมงการฝึกอบรมของหลักสูตรอัยการผู้ช่วย และผู้ช่วยผู้พิพากษาแล้ว จำนวนชั่วโมงการฝึกอบรมของทนายความยังน้อยกว่าหลักสูตรการฝึกอบรมอัยการผู้ช่วยและผู้ช่วยผู้พิพากษา เพราะอัยการผู้ช่วยมีการฝึกอบรมถึง 405 ชั่วโมง และศึกษาดูงานในประเทศและต่างประเทศอีก 17 วัน ส่วนหลักสูตรการฝึกอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษา ภาควิทยากรมีการฝึกอบรมรวมทั้งสิ้น 93 หัวข้อวิชา เป็นเวลา 413 ชั่วโมง และศึกษาดูงานอีก 14 ชั่วโมงกับ 19 วัน หลักสูตรการฝึกอบรมอัยการผู้ช่วยและผู้ช่วยผู้พิพากษาจึงมากกว่าหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อประกอบวิชาชีพทนายความมากกว่า 1 เท่าตัว การฝึกอบรมในสาขาพนักงานอัยการและผู้ช่วยผู้พิพากษาจึงมีประสิทธิภาพและบรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการฝึกอบรมมากกว่าการฝึกอบรมเพื่อประกอบวิชาชีพทนายความ

ในประเทศญี่ปุ่นการฝึกอบรมในสถาบันวิจัยและฝึกอบรมกฎหมายสำหรับผู้ประสงค์จะประกอบวิชาชีพผู้พิพากษา พนักงานอัยการ และทนายความ เวลา 2 ปีที่จะต้องฝึกอบรมนั้น ในระหว่างเดือนแรกถึง 4 เดือนสุดท้ายของการฝึก

⁹ คูภาคผนวก ช

¹⁰ คูภาคผนวก ฉ

อบรม ผู้เข้ารับการศึกษาอบรมจะต้องเข้ารับการศึกษาอบรมในห้องเรียน แต่ในช่วง 15 เดือน จะมีการฝึกภาคปฏิบัติในแผนกคดีแพ่งและคดีอาญาในศาลท้องถิ่นต่างๆ ในสำนักงานอัยการท้องถิ่น และสมาคมทนายความ แต่ละคนต้องใช้เวลาฝึกอบรมเป็นเวลา 4 เดือน ในแต่ละหน่วยงาน โดยให้มีความรู้เบื้องต้น ความรู้ความเข้าใจ กฎหมายในกระบวนการพิจารณาในศาลและงานของทนายความ ระยะ 4 เดือนสุดท้าย การฝึกอบรมและเนื้อหาจะเข้มข้นกว่าช่วงแรก และสอนที่สถาบันวิจัย และฝึกอบรม ช่วง 2 คาบ จะแบ่งเป็นห้องเรียน ห้องเรียนละ 50 คน จะเป็นการฝึกหัดอบรมให้เข้าใจโดยทั่วไป และเน้นเป็นคดี จะมีการร่างเอกสารเพื่อใช้ในการฟ้องร้อง และ ถกปัญหาในช่วงแรกจะมีการสอนกฎหมายพิเศษ (Special Legislation) และ วิทยาศาสตร์เสริม (Supplementary Sciences) ตลอดจนมีการสัมมนาหัวข้อ พิเศษ และมีโปรแกรมประเพณีต่างๆ ไป (General Cultural Program)¹¹

จะเห็นได้ว่ากระบวนการกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมอัยการผู้ช่วย และผู้ช่วยผู้พิพากษา และการกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมในสถาบันวิจัยและฝึกอบรม กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นมีความเข้มข้นกว่าการจัดการฝึกอบรม เพื่อประกอบวิชาชีพ ทนายความในประเทศไทยอย่างมาก

2. ภาคปฏิบัติ

หลักสูตรการฝึกอบรมในภาคปฏิบัติที่สำนักฝึกอบรมได้ส่งผู้เข้ารับ การฝึกอบรมไปฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความต่างๆ เป็นเวลา 6 เดือน ปัจจุบัน สำนักฝึกอบรมไม่มีหลักสูตรที่กำหนดไว้ เพื่อให้สำนักงานทนายความได้ทำการฝึกอบรม ให้เป็นไปตามมาตรฐานและวิธีการอย่างไร มีเพียงแต่ข้อเสนอแนะการให้การฝึก ภาคปฏิบัติ (สำหรับสำนักงานทนายความ)¹² แนบไปพร้อมกับหนังสือส่งตัวผู้เข้ารับ การฝึกอบรมภาคปฏิบัติแก่สำนักงานทนายความ เพื่อเป็นแนวทางเท่านั้น และไม่ได้

¹¹ HIDEO TANAKA ASSISTED by Malcolm D.H. Smith The Japanese Legal System University of Tokyo Press, Fourth, Printing, 1979 หน้า 552.

¹² ดูภาคผนวก จ

บังคับให้สำนักงานทนายความจะต้องปฏิบัติตาม การฝึกอบรมภาคปฏิบัติในสำนักงานทนายความจึงแล้วแต่สำนักงานทนายความจะมีวิธีการให้การฝึกอบรม อย่างไรก็ตาม แต่สำนักงานนั้นๆ จะมีความถนัด การฝึกอบรมภาคปฏิบัติในสำนักงานทนายความ จึงไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน บางสำนักงานมีปริมาณคดีมากเพียงพอต่อการให้ผู้เข้ารับ การฝึกอบรมได้ศึกษาเรียนรู้ แต่บางสำนักงานปริมาณคดีไม่เพียงพอต่อการเรียนรู้ ประสบการณ์

และนอกจากนี้ แม้สำนักงานทนายความบางแห่งจะมีปริมาณคดีมากที่ จะให้ผู้เข้ารับ การฝึกอบรมได้ศึกษาเรียนรู้แต่ทนายความผู้ให้การฝึกอบรมไม่เอาใจ ใส่ให้การฝึกอบรมแล้ว การอยู่ในสำนักงานทนายความเป็นเวลา 6 เดือน ก็เป็น เพียงการอยู่ เพื่อให้ครบกำหนดระยะเวลาตามข้อบังคับของสภาทนายความเท่านั้น

สภาทนายความ โดยสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความ ในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบในการฝึกอบรมโดยตรง จึงควรถูกกำหนดรายละเอียดของ หลักสูตรในการฝึกอบรมในภาคปฏิบัติขึ้น และออกข้อบังคับให้สำนักงานทนายความ และผู้รับการฝึกอบรมปฏิบัติตาม เพราะในหลักสูตรการฝึกอบรมอัยการผู้ช่วยและผู้ช่วยผู้พิพากษา เมื่อฝึกอบรมภาควิทยากรครบหลักสูตรแล้วจะส่งไปฝึกอบรมภาค ปฏิบัติ โดยอัยการผู้ช่วยในการฝึกอบรมภาคปฏิบัติ จะกำหนดให้มีการฝึกอบรมงาน การดำเนินคดี กองคดีอาญา กองคดีอาญาธนบุรี กองคดีแพ่ง และกองคดีแพ่งธนบุรี กองคดีอาญากรุงเทพใต้ และกองคดีแพ่งกรุงเทพใต้ ส่วนการฝึกอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษา เมื่อการอบรมภาควิทยากรแล้ว จะส่งตัวผู้ช่วยผู้พิพากษาไปรับการอบรมการ พิจารณาพิพากษาคดีตามศาลต่างๆ ตามที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด¹³ โดยอธิบดีผู้ พิจารณาหรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเป็นผู้ให้การอบรมการพิจารณาพิพากษาคดี หรือจะ มอบหมายให้รองอธิบดีผู้พิพากษา ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ หรือผู้พิพากษาผู้ใดผู้หนึ่งใน ศาลนั้น เป็นผู้ให้การอบรมแทนก็ได้ การอบรมถือหลักแบ่ง เล็ง เป็นการเฉพาะตัว ผู้ช่วยผู้พิพากษาเป็นคนๆ ไป และให้ผู้ให้การอบรมสังเกตความรู้ความสามารถ

¹³ ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วย การอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษา พ.ศ.

อุปนิสัย ความประพฤติ จรรยาบรรณของผู้ช่วยผู้พิพากษา เป็นรายบุคคล โดยบันทึกไว้เป็นหลักฐานแล้วรายงานให้กระทรวงยุติธรรมทราบตามแบบรายงานประจำตัวทุกระยะเวลา 3 เดือน หรือระยะเวลาน้อยกว่านั้นเท่าที่ผู้ช่วยผู้พิพากษารับการอบรมอยู่กับคน¹⁴

จะเห็นได้ว่าการฝึกอบรมด้วยการผู้ช่วยและผู้ช่วยผู้พิพากษาในภาคปฏิบัติเน้นได้ เน้นการฝึกแบบตัวต่อตัว (ติวเตอร์) ทำให้ผู้ให้การฝึกอบรมมีโอกาสถ่ายทอดความคิด จิตใจ และวิญญานแห่งวิชาชีพไปยังผู้รับการฝึกอบรมได้อย่างเต็มที่

การฝึกอบรมเพื่อประกอบวิชาชีพทนายความ เป็นการฝึกอบรมเพื่อประกอบวิชาชีพที่จะต้องอาศัยความชำนาญและทักษะ การนำเอาระบบการฝึกอบรมในภาคปฏิบัติของหลักสูตรและอัยการผู้ช่วย ผู้ช่วยผู้พิพากษามาใช้ น่าจะให้เกิดผลดีแก่การฝึกอบรมเป็นอย่างมาก

ในประเทศอังกฤษนักศึกษาที่ประสงค์จะประกอบวิชาชีพ barrister ในอังกฤษและเวลส์ จะต้องเข้าหลักสูตรการฝึกอบรมภาคพิเศษอีกด้วย ซึ่งประกอบด้วยการฝึก 4 รายการ คือ

1. การฝึกหัดการว่าความ ประกอบด้วยการสาธิตการพิจารณาคดีในศาล โดยผู้พิพากษาและ barrister เข้าร่วมในการสาธิตนี้ด้วย
2. การเข้ารับการอบรมการร่างเอกสารและคำคู่ความต่างๆ ในที่ทำงาน (chamber) ของ barrister เป็นกลุ่มๆ ละประมาณ 10 คน ในการอบรมนี้นักศึกษาจะได้รับแจกเอกสารต่างๆ ซึ่งเป็นเอกสารอย่างเดียวกันกับที่ barrister จะได้รับจาก Solicitor ของลูกความ นักศึกษาต้องใช้อเอกสารเหล่านี้เป็นหลักในการร่างเอกสารและคำคู่ความต่างๆ ที่จำเป็นและ barrister ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้ให้คำแนะนำจะตรวจ อธิบาย และแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้
3. การดูงานศาล โดยการตกลงกับผู้พิพากษาและพนักงานเจ้าหน้าที่ของศาล นักศึกษากลุ่มละ 10 คน จะได้เข้าดูงานศาลต่างๆ ครึ่งละ 1 วัน รวมทั้งหมด 6 ครั้ง

¹⁴ ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษา พ.ศ. 2530 ข้อ 9

4. การอบรมจรรยาแห่งวิชาชีพ การอบรมนี้จะใช้เวลาหนึ่งวัน โดยการบรรยายของนักกฎหมายอาวุโสเกี่ยวกับปัญหาการปฏิบัติตนของ barrister รวมทั้งความสัมพันธ์ที่ถูกต้องสมควรกับลูกความ พยาน บุคคลร่วมวิชาชีพ ผู้พิพากษา ตลอดจนเจ้าหน้าที่อื่นๆ

ส่วนการฝึกอบรมภาคปฏิบัติของผู้ประสงค์ที่จะประกอบวิชาชีพ ทนายความในประเทศไทยผู้ปฏิบัติงานจะมีการฝึกภาคปฏิบัติ 16 เดือน จะเป็นการฝึกภายใต้คำแนะนำของผู้พิพากษาแต่ละคน อัยการและทนายความที่รับผิดชอบคดีจริง ๆ เช่น ในขณะที่ฝึกอบรมที่ศาลผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะต้องสังเกตการดำเนินคดีในศาล อ่านรายงาน ร่างคำพิพากษา แล้วลงมือทำด้วยตนเอง และจะมีการสอนระหว่างปฏิบัติไปด้วย และเพื่อให้มีส่วนร่วมในการฝึกอบรม สถาบันจะจัดประชุมทางวิชาการหลายครั้งในแต่ละปี เพื่อให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องรับผิดชอบจากหน่วยงานท้องถิ่นต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วม

จะเห็นได้ว่าการฝึกอบรมภาคปฏิบัติในประเทศไทยอังกฤษและประเทศผู้ป้อน มีการฝึกอบรมอย่างจริงจัง โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติอย่างแท้จริง มีหลักสูตรและกระบวนการในการฝึกอบรมอย่างชัดเจน ทำให้บุคคลที่เข้ารับการฝึกอบรมได้รับความรู้ ความสามารถและเมื่อสำเร็จการฝึกอบรมก็พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างดี ซึ่งมีความแตกต่างจากการฝึกอบรมภาคปฏิบัติในการประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศไทย ไม่มีหลักสูตรและแนวปฏิบัติที่แน่นอน ทำให้การฝึกอบรมไม่มีประสิทธิภาพและมาตรฐานอันเดียวกัน

วิธีการฝึกอบรม

สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความ ได้จัดการฝึกอบรมในภาคทฤษฎี โดยอาศัยแนวความคิด การจัดการศึกษาอบรมเป็นระบบเปิดในรูปแบบตลาดวิชา คือ มีการรับสมัครผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยไม่จำกัดจำนวน และวิธีการให้การศึกษอบรม โดยการบรรยายในชั้นเรียน ซึ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะเข้าฟังการบรรยายหรือไม่ก็ได้ ไม่มีการลงเวลาเข้าเรียนหรือฝึกอบรม ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเข้า

รับการฝึกอบรมเป็นประจำมีประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น ส่วนอีก 60 เปอร์เซ็นต์ จะอาศัยการอ่านคำบรรยายที่สำนักฝึกอบรมได้จัดพิมพ์จำหน่าย

จะเห็นได้ว่าแนวความคิดจัดการฝึกอบรมวิชาชีพทนายความ โดยอาศัยแนวความคิดจัดการฝึกอบรมในรูปแบบตลาดวิชาเหมือนการศึกษาในภาควิชาการที่จัดสอบอยู่ในมหาวิทยาลัยในระบบเปิดน่าจะไม่ต้อง และน่าจะเอาระบบดังกล่าวมาใช้ในการจัดการฝึกอบรมทางวิชาชีพ น่าจะไม่ได้ผลต่อการฝึกอบรมให้เกิดทักษะและความรอบรู้ในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง เพราะการฝึกอบรมทางวิชาชีพจะต้องดำเนินการฝึกอบรมอย่างเข้มข้นให้สามารถปฏิบัติได้มีทักษะอย่างแท้จริง ซึ่งต่างจากการจัดการศึกษาในภาควิชาการ มีวัตถุประสงค์ให้เกิดความรู้ ความคิดและทฤษฎีโดยทั่วไป ไม่เน้นหนักการปฏิบัติ

ในหลักสูตรการฝึกอบรมผู้ช่วยและผู้ช่วยผู้พิพากษา การฝึกอบรมในภาควิชาการและภาควิทยาการ แม้จะจัดหลักสูตรการบรรยาย เช่นเดียวกันกับของทนายความ แต่ก็ได้กำหนดให้มีการฝึกปฏิบัติควบคู่กันไปด้วย ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีทักษะเพียงพอในการปฏิบัติหน้าที่ภายหลังจากผ่านการฝึกอบรมแล้ว

สำนักงานทนายความที่ให้การฝึกอบรมภาคปฏิบัติ

ในการฝึกอบรมภาคปฏิบัติ นอกจากสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความจะต้องกำหนดหลักสูตรในการฝึกอบรมในภาคปฏิบัติแล้ว ควรจะกำหนดมาตรฐานของสำนักงานทนายความขึ้น สำนักงานทนายความที่ประกอบวิชาชีพในทางกฎหมายมาแล้วก็ปีจึงจะสมควรส่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมไปฝึกหัดงานในภาคปฏิบัติ

ผู้เขียนเห็นว่าจะต้องขึ้นทะเบียนสำนักงานทนายความ เพื่อให้สำนักงานเข้าสู่ระบบและสภาทนายความสามารถควบคุมดูแลได้ เมื่อมีการขึ้นทะเบียนสำนักงานทนายความ โดยครบถ้วนแล้ว สภาทนายความจะสามารถตรวจสอบได้ว่าสำนักงานดังกล่าวใครเป็นหัวหน้าสำนักงานและเป็นผู้บริหารประกอบอาชีพทนายความมาแล้วเป็นเวลากี่ปี และทนายความดังกล่าวมีประวัติการประกอบวิชาชีพเป็นอย่างไร เคยถูกร้องเรียนกล่าวหาในเรื่องประพฤติผิดมรรยาททนายความหรือไม่ ซึ่งจะสะดวกต่อการคัดเลือกสำนักงานทนายความที่มีความเหมาะสม เพื่อส่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมไปฝึกอบรมภาคปฏิบัติ

สำนักงานทนายความที่ได้รับผู้เข้ารับการฝึกอบรมเข้าฝึกอบรมภาคปฏิบัติมีมาตรฐานที่ถูกต้องและให้ความสนใจเอาใจใส่ต่อการให้การฝึกอบรมในภาคปฏิบัติ โดยปรากฏผลงานจากผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดี สภาทนายความควรจะให้รางวัลแก่สำนักงานทนายความดังกล่าว โดยจ่ายเงินอุดหนุนช่วยเหลือตามจำนวนที่เหมาะสม และนอกจากนี้ควรจะมีการมอบโล่หรือวุฒิบัตรประกาศเกียรติคุณ ให้แก่สำนักงานทนายความที่ได้รับรางวัลและอุทิศเวลาให้การฝึกอบรมด้วยดีมาตลอด

ระยะเวลาการฝึกอบรม

ระยะเวลาการฝึกอบรมตามข้อบังคับว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความของ สภาทนายความที่จัดหลักสูตรการฝึกอบรมภาคทฤษฎีไม่น้อยกว่า 90 ชั่วโมง และภาคปฏิบัติเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือนนั้น¹⁵ มีความเหมาะสมเพียงใด เมื่อเปรียบเทียบกับการจัดการฝึกอบรมในหลักสูตรของอัยการผู้ช่วยและผู้ช่วยผู้พิพากษา การประกอบวิชาชีพทนายความมีความสำคัญยิ่งต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เป็นองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่จะอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชน หากองค์กรทนายความมีความอ่อนแอ ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ กระบวนการยุติธรรมก็ไม่อาจจะดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ การฝึกอบรมทนายความให้มีคุณภาพ จึงควรใช้มาตรฐานเดียวกันกับการฝึกอบรมอัยการผู้ช่วยและผู้ช่วยผู้พิพากษา เพราะทนายความ อัยการ และผู้พิพากษา จะต้องทำงานร่วมกันในกระบวนการยุติธรรม ในหลักสูตรอัยการผู้ช่วยและผู้ช่วยผู้พิพากษาได้กำหนดให้มีการฝึกอบรมเป็นเวลา 1 ปี แต่ถ้าหากผลการฝึกอบรมไม่เป็นที่พอใจก็จะมี การฝึกอบรมต่อไปอีก 1 ปี

¹⁵ ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529

การฝึกอบรมอัยการผู้ช่วยและผู้ช่วยผู้พิพากษา แม้จะกำหนดหลักสูตรให้มีการฝึกอบรมไว้เพียง 1 ปีก็ตาม แต่คุณสมบัติของผู้เข้ารับการฝึกอบรมแตกต่างจากคุณสมบัติของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อประกอบวิชาชีพทนายความมาก ประการแรกบุคคลที่มีคุณสมบัติสอบเข้ารับราชการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วยและผู้ช่วยผู้พิพากษา นอกจากจะสำเร็จปริญญาตรีทางกฎหมายแล้ว จะต้องสอบได้เป็นเนติบัณฑิตไทยด้วย และนอกจากนี้จะต้องสอบแข่งขันเพื่อเข้ารับราชการในตำแหน่งดังกล่าว ซึ่งก็นับว่ายากมาก ต่างจากการเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อประกอบวิชาชีพทนายความ เพียงแต่สำเร็จอนุปริญญาหรือปริญญาตรีในทางกฎหมายก็สามารถสมัครเข้ารับการฝึกอบรมได้แล้ว

ดังนั้นการฝึกอบรมเพื่อประกอบวิชาชีพทนายความ จึงควรมีระยะเวลาในการฝึกอบรมให้ได้มาตรฐานใกล้เคียงกับอัยการผู้ช่วยและผู้ช่วยผู้พิพากษา โดยมีระยะเวลาการฝึกอบรมไม่น้อยกว่า 2 ปี เพราะผู้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อประกอบวิชาชีพทนายความไม่ได้กำหนดคุณสมบัติให้สำเร็จการศึกษาระดับเนติบัณฑิตไทยก่อน อีกทั้งระยะเวลาที่สหภาพทนายความใช้ฝึกอบรมภาคทฤษฎีเป็นเวลา 90 ชั่วโมง ถึง 168 ชั่วโมง ยิ่งน้อยไปไม่เพียงพอที่จะให้หลักสูตรครอบคลุมถึงเนื้อหาสาระสำคัญอันจำเป็นต่อการประกอบวิชาชีพทนายความ การอบรมภาคทฤษฎีควรใช้เวลาในการฝึกอบรมเป็นเวลา 6 เดือน และภาคปฏิบัติเป็นเวลา 6 เดือน และเมื่อครบหลักสูตรการฝึกอบรมในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติแล้วก็ให้ฝึกเพิ่มเติมในฐานะทนายผู้ช่วยต่อไปอีกเป็นเวลา 1 ปี เพื่อให้มีความรอบรู้ชัดเจนและถึงพร้อมด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพ

เพราะระยะเวลาการฝึกอบรมในต่างประเทศ ประเทศอังกฤษ ก่อนที่จะประกอบวิชาชีพเป็นทนายความได้จะต้องใช้เวลาเรียนในระดับปริญญาตรีในทางกฎหมายเป็นเวลา 3 ปี เรียนเนติบัณฑิต 1 ปี และเมื่อสำเร็จเป็นเนติบัณฑิตแล้วต้องฝึกอบรมเพิ่มเติมโดยเป็นทนายความฝึกหัดอีก 1 ปี จึงจะสามารถประกอบอาชีพได้โดยลำพังตนเอง ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกา ก่อนจะประกอบอาชีพทนายความได้จะต้องสำเร็จปริญญาตรีด้านสังคมศาสตร์ในสาขาใดสาขาหนึ่งก่อน ซึ่งใช้เวลา 4 ปี จึงจะสมัครเข้าเรียนกฎหมายได้ และในการศึกษากฎหมายใช้เวลา 3 ปี โดยเรียนกฎหมายอย่างเดียวไม่รวมวิชาอื่น รวมระยะเวลาศึกษานับจากสำเร็จชั้นมัธยม

เป็นเวลา 7 ปี และเมื่อสำเร็จการศึกษากฎหมายแล้ว ถ้าจะประกอบวิชาชีพ ทนายความต้องไปสอบเป็นเนติบัณฑิต จึงจะสามารถทนายความได้

ในประเทศฝรั่งเศส เมื่อสำเร็จการศึกษาทางกฎหมายจากมหาวิทยาลัยซึ่ง ใช้เวลาเรียน 4 ปีแล้ว หากประสงค์จะไปประกอบวิชาชีพนักกฎหมาย เป็น ทนายความ จะต้องผ่านการทดสอบความรู้อีกครั้งหนึ่ง ถ้าสอบได้จึงขอจดทะเบียนต่อ เนติบัณฑิตสภาท้องถิ่นแห่งใดแห่งหนึ่งได้ หลังจากจดทะเบียนได้รับใบอนุญาตแล้ว จึงจะเริ่มฝึกงานใช้เวลา 3 ปี ในช่วงเวลา 3 ปี ไม่สามารถทนายความหรือรับ คดีเอง ต้องอยู่ในกำกับของทนายความอาวุโส

ในประเทศญี่ปุ่นใช้เวลาในการศึกษากฎหมายในมหาวิทยาลัยเป็นเวลา 4 ปี เมื่อประสงค์จะประกอบวิชาชีพนักกฎหมายไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษา อัยการ หรือ ทนายความ ต้องสอบเนติบัณฑิต ซึ่งถือว่ายากมาก การสอบเนติบัณฑิตใช้ระยะเวลา ประมาณ 6 เดือน เมื่อสอบได้แล้วต้องเข้าสถาบันวิจัยและฝึกอบรมกฎหมาย (Legal Training and Research Institute) สถาบันนี้เป็นหน่วยงานหนึ่งของศาล สูงสุด การศึกษาในสถาบันนี้ใช้เวลา 2 ปี

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทยแล้วจะเห็นได้ว่าการฝึกอบรมเพื่อ ประกอบวิชาชีพทนายความในต่างประเทศใช้เวลาฝึกอบรมมากกว่าของประเทศไทย และการฝึกอบรมก็เป็นไปอย่างเข้มงวดและคุณภาพของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ไม่แตกต่างจากการประกอบวิชาชีพของพนักงานอัยการ และผู้พิพากษา

ผู้สอน

ผู้สอนหรือวิทยากรมีความสำคัญมากในการฝึกอบรม เพราะการฝึกอบรม วิชาชีพทนายความ เป็นการฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความ เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และเกิดทักษะที่สามารถนำไปปฏิบัติหน้าที่ในฐานะทนายความได้ จึงควรเลือกผู้สอน หรือวิทยากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ อย่างแท้จริง ไม่ว่าจะ เป็น แขนงวิชาที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่โดย เฉพาะของทนายความ หรือวิทยากร ที่เกี่ยวข้องกับ การปฏิบัติหน้าที่ จึงควรเลือกเฟ้นวิทยากรหรือผู้สอนจากสถาบันทาง

วิชาชีพ และสถาบันทางวิชาการ ผู้สอนหรือวิทยากรจึงควรที่จะมาจากบุคคล 3 ฝ่าย ดังนี้

1. ผู้ทรงคุณวุฒิหรือบุคคลที่มีชื่อเสียง
2. นักปฏิบัติ
3. นักวิชาการ

บุคคลที่ทรงคุณวุฒิหรือบุคคลที่มีชื่อเสียงในทางสังคม จะให้แนวทางในการดำเนินชีวิตให้แก่ผู้เข้ารับการอบรม จะได้ศึกษาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตในทางสังคมต่อไปในการประกอบวิชาชีพ เพื่อให้เกิดความสำนึกในทางจิตวิญญาณ และเป็นการพัฒนาการในการประกอบวิชาชีพให้สูง เด่นยิ่งขึ้นไป

สำหรับนักปฏิบัติ จะได้ถ่ายทอดประสบการณ์ในการประกอบวิชาชีพ เทคนิค และวิธีการที่พึงปฏิบัติในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะทนายความที่ติดต่อไปในอนาคต เพราะบุคคลที่จะสอนให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างดี ยังก็คือบุคคลที่มีประสบการณ์ในการประกอบวิชาชีพมาก่อนนั่นเอง

แต่ส่วนที่จะขาดเสียไม่ได้ นั่นก็คือ นักวิชาการ เพราะนักวิชาการจะให้ความรู้ในทางทฤษฎีและหลักการคิดวิเคราะห์แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เปรียบเสมือนเป็นแว่นขยายให้มองสภาพปัญหาชัดเจนขึ้น

สำนักฝึกอบรมจึงควรแสวงหาวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ ทั้งสามประการดังกล่าวข้างต้น เข้ามาเป็นวิทยากรให้การฝึกอบรมแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ทั้งจากสถาบันฝึกอบรมกฎหมายสาขาวิชาชีพ และสาขาวิชาการ จำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ในการฝึกอบรมเพื่อประกอบวิชาชีพทนายความในแต่ละรุ่น ตั้งแต่รุ่นที่ 1 ถึงรุ่นที่ 10 มีผู้สมัครเข้ารับการฝึกอบรมเป็นจำนวนมากตั้งแต่ 1 พันคนเศษถึงสองพันคน ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความ ไม่อาจจะควบคุมดูแลให้การฝึกอบรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะผู้สอนหรือวิทยากรไม่อาจจะให้การดูแลบุคคลเป็นพันๆ คนโดยตัวคนเดียวได้ สภาทนายความจึงควรกำหนดจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อประกอบวิชาชีพทนายความในแต่ละรุ่น และรับเฉพาะบุคคลที่ประสงค์จะประกอบวิชาชีพทนายความทันทีเท่านั้น เมื่อภายหลังสำเร็จหลักสูตรการฝึกอบรม แต่ในปัจจุบันประกาศของสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ ฉบับที่

3/2536 หรือฉบับที่ 1/2537 เรื่องรับสมัครบุคคลเข้ารับการศึกษาว่าความ ไม่ได้ห้ามมิให้บุคคลที่ขาดคุณสมบัติการจดทะเบียน และรับใบอนุญาตเป็นทนายความ ตามมาตรา 35 (10) เพราะเป็นข้าราชการ หรือพนักงานส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำ เข้ารับการฝึกอบรมวิชาว่าความ และนอกจากนี้ยังรับบุคคลที่สำเร็จอนุปริญญาในทางกฎหมาย เข้ารับการฝึกอบรม ทำให้นักศึกษา มหาวิทยาลัยที่มีหน่วยกิตครบที่จะขออนุปริญญาในทางกฎหมายได้ ขอรับอนุปริญญาในทางกฎหมายมาฝึกอบรม เพื่อประกอบวิชาชีพทนายความพร้อมกันกับศึกษาให้ครบหลักสูตรปริญญาตรีในทางกฎหมาย

จะเห็นว่าบุคคลที่มีคุณสมบัติต้องห้ามมิให้รับจดทะเบียนเป็นทนายความ และบุคคลที่พึงได้รับอนุปริญญาในทางกฎหมายยังไม่มีความพร้อมที่จะประกอบวิชาชีพทนายความ จึงไม่ควรรับเข้าฝึกอบรม ควรจะรับเฉพาะบุคคลที่มีความพร้อมและมีคุณสมบัติครบถ้วนพร้อมที่จะประกอบวิชาชีพทนายความเท่านั้น เข้าฝึกอบรม

เพราะจะทำให้ผู้เข้ารับการศึกษาฝึกอบรมมีความเอาใจใส่ต่อการฝึกอบรม การติดตาม เข้ารับการฝึกอบรมตลอดหลักสูตรที่สำนักฝึกอบรมได้จัดขึ้น

แต่ถ้าหากสภาทนายความมีความประสงค์จะเผยแพร่ความรู้และวิทยาการในทางกฎหมายแก่ประชาชนทั่วไป สภาทนายความก็กระทำได้โดยการจัดการฝึกอบรมหลักสูตรพิเศษเฉพาะด้านต่างๆ ขึ้นให้การอบรมแก่ประชาชน

การกำหนดจำนวนรับผู้เข้ารับการศึกษาฝึกอบรมจะทำให้ผู้เข้ารับการศึกษาอบรมมีจำนวนน้อยและจะสามารถทำการฝึกอบรมอย่างเข้มข้น และนำระบบการศึกษาอบรมตัวต่อตัว หรือระบบตัวเตอรืมาใช้ในการฝึกอบรมได้ การจำกัดจำนวนรับผู้เข้ารับการศึกษาอบรมในแต่ละรุ่น ควรคำนึงถึงองค์ประกอบดังนี้

1. สถานที่ใช้ในการฝึกอบรมว่ามีเพียงพอรองรับผู้เข้ารับการศึกษาอบรมมากน้อยเพียงใด
2. วิทยากรและผู้สอนสามารถดูแลเอาใจใส่ผู้เข้ารับการศึกษาอบรมได้ทั่วถึงทุกคน และวิชา, หรือเนื้อหาในเชิงปฏิบัติ เช่น การทำหนังสือออกกล่าวทวงถามการว่างสัญญา และการเขียนคำคู่ความและความเห็นทางกฎหมายต่างๆ ผู้เข้ารับการศึกษาอบรมได้ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง และวิทยากรหรือผู้สอนมีเวลาควบคุมการปฏิบัติอย่างทั่วถึง สามารถให้ข้อเสนอแนะและตรวจสอบแก้ไขได้

3. สำนักงานนายความที่รับเข้าฝึกอบรมในภาคปฏิบัติ มีจำนวนเพียงพอ และนายความของสำนักงานเหล่านั้นมีเวลาและจำนวนเพียงพอต่อการให้การฝึกอบรม ทั้งนี้นายผู้ให้การฝึกอบรม 1 คน ไม่ควรจะได้รับผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิน 5 คน

4. คุณภาพของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยมีเป้าหมายให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างจริง ไม่เพียงแต่มีความรู้เบื้องต้นเท่านั้น

การเข้ารับการฝึกอบรมและการทดสอบ

การฝึกอบรมเป็นกระบวนการหล่อหลอมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นคนถึงพร้อมด้วยความรู้ความสามารถ และมีทักษะเพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ เวลาของการเข้ารับการฝึกอบรมจึงเป็นหัวใจอันสำคัญที่จะวัดว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับการฝึกอบรมครบถ้วนตามหลักสูตรการฝึกอบรมที่วางไว้หรือไม่ ในการฝึกอบรมในภาคทฤษฎีสำนักฝึกอบรมไม่ได้กำหนดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมลงชื่อเข้ารับการฝึกอบรมและไม่ได้กำหนดบังคับให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะต้องเข้ารับการฟังการบรรยายและฝึกอบรมเป็นเวลาเท่าใด ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้ความสนใจต่อการฝึกอบรมน้อย การฝึกอบรมซึ่งมาจากการฝึก คือ ทำให้เกิดทักษะ และการอบรม คือ การกล่อมเกลาให้เกิดความสำนึกและจิตวิญญาณที่ตั้งงามในการปฏิบัติหน้าที่ การฝึกอบรมจึงไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ ซึ่งต่างจากการฝึกอบรมในหลักสูตรการฝึกอบรมด้วยการผู้ช่วย และผู้ช่วยผู้พิพากษาได้กำหนดระยะเวลาที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะต้องเข้ารับการฝึกอบรมในภาควิชาการ หรือภาควิทยากรไม่น้อยกว่าร้อยละ 85 ของเวลาการอบรมภาควิชาการหรือภาควิทยากรดังกล่าว ทำให้ผู้ช่วยและผู้ช่วยผู้พิพากษาได้รับการฝึกอบรมอย่างเข้มข้นในเนื้อหาการบรรยายและเนื้อหาที่ลงมือปฏิบัติจริง

สำนักฝึกอบรมจึงควรกำหนดออกข้อบังคับให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องเข้ารับการฝึกอบรมโดยตลอดหลักสูตร โดยลงชื่อเข้ารับการฝึกอบรม และจะต้องมีเวลาเข้ารับการฝึกอบรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 85 ของเวลาอบรมภาคทฤษฎี จึงจะมีสิทธิเข้ารับการทดสอบการฝึกอบรมในภาคทฤษฎี

สำหรับการฝึกอบรมในภาคปฏิบัติในสำนักงานทนายความก็เช่นเดียวกัน ควรกำหนดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องลงชื่อเข้ารับการฝึกอบรมในภาคปฏิบัติเป็นเวลาไม่น้อยกว่าร้อยละ 85 ของเวลาการฝึกอบรม 6 เดือน ถ้าหากเข้ารับการฝึกอบรมไม่ครบกำหนดระยะเวลาดังกล่าวจะไม่ได้รับการประเมินผลจากผู้ให้การฝึกอบรม ซึ่งจะไม่มีสิทธิเข้าทดสอบเมื่อระยะเวลาการฝึกอบรมครบ 6 เดือนแล้ว

การทดสอบการฝึกอบรม สำนักฝึกอบรมได้จัดให้มีการทดสอบการฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม ฝึกอบรมครบหลักสูตรในแต่ละภาคแล้ว ในการทดสอบดังกล่าวเกณฑ์วัดผลที่จะถือว่าผ่านการทดสอบก็คือ จะต้องได้คะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 (ในการฝึกอบรมรุ่นที่ 4-9) หรือร้อยละ 55 (ในรุ่นที่ 10) เกณฑ์วัดผลดังกล่าวนี้บ่งชี้ว่าน้อยไปสำหรับการฝึกอบรมในสถาบันวิชาชีพ เพราะในการฝึกอบรมเพื่อประกอบวิชาชีพจะต้องดำเนินการฝึกอบรมอย่างเข้มข้น และเกณฑ์ในการวัดผลที่จะต้องสูงตามไปด้วย เพื่อให้ได้มาตรฐานและความเข้มข้นในการฝึกอบรมสูงขึ้น สำนักฝึกอบรมจึงควรกำหนดเกณฑ์วัดผลการฝึกอบรมเพิ่มขึ้น โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะถือว่าผ่านการทดสอบจะต้องได้คะแนนในการทดสอบไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของคะแนนทั้งหมด

คุณสมบัติของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

บุคคลที่เข้ารับการฝึกอบรม ควรจะรับเฉพาะบุคคลที่สำเร็จปริญญาตรีในทางกฎหมายเท่านั้น เพื่อให้มีมาตรฐานความรู้พื้นฐานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมสูงเพียงพอและผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีพื้นฐานความรู้อันเดียวกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการฝึกอบรมและถ่ายทอด เพราะปัจจุบันสำนักฝึกอบรมได้เปิดโอกาสให้แก่ผู้ที่สำเร็จอนุปริญญาในทางกฎหมายด้วย เพราะในสาขาของอัยการผู้ช่วยและผู้ช่วยผู้พิพากษา คุณสมบัติทางการศึกษาขั้นต่ำต้องสำเร็จเนติบัณฑิตไทย และยังคงผ่านการสอบแข่งขัน เพื่อเข้ารับราชการในสาขาดังกล่าวก่อนด้วยจึงจะมีการฝึกอบรมเกิดขึ้น และกำหนดมาตรฐานทางการศึกษาไว้สูง เป็นการยกระดับมาตรฐานการประกอบวิชาชีพให้สูงขึ้น และในขณะเดียวกันเป็นการสร้างความเชื่อถือศรัทธาให้แก่สถาบันวิชาชีพ

การฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ

เป็นการเปิดโอกาสให้กับบุคคลที่ฝึกงานในสำนักงานทนายความในกรณีที่ผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความ เป็นผู้ที่ไม่เคยเป็นทนายหรือไม่เคยดำรงตำแหน่งเป็นผู้พิพากษา ตุลาการศาลทหาร พนักงานอัยการ อัยการทหารหรือทนายความตามกฎหมาย ว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารมาก่อน คณะกรรมการจะรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้ก็ต่อเมื่อผู้ยื่นคำขอได้ผ่านการฝึกอบรมมรรยาททนายความ หลักปฏิบัติเบื้องต้นในการว่าความ และการประกอบวิชาชีพทางกฎหมายแล้ว เว้นแต่ผู้ยื่นคำขอจะได้ผ่านการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี¹⁶

ก่อนที่พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 จะใช้บังคับ ทนายความไม่มีหน่วยงานหรือสถาบันที่รับผิดชอบในการฝึกอบรมจัดการฝึกอบรมให้แก่ทนายความโดยตรง การที่พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 เปิดช่องให้บุคคลที่ประสงค์จะประกอบวิชาชีพทนายความสามารถฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ หรือขอเข้ารับการฝึกอบรมตามที่สภาทนายความจัดให้ก็ได้ ก็เพื่อแก้ไขข้อขัดข้องในปัญหาความไม่พร้อมของสภาทนายความ และปัญหาการยอมรับจากผู้ประสงค์จะประกอบวิชาชีพทนายความในระยะเริ่มแรก

เมื่อสภาทนายความจัดตั้งสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความขึ้น และได้ดำเนินการฝึกอบรมมาแล้ว 10 รุ่น จะเห็นได้ว่าสำนักฝึกอบรมสามารถรับภาระและจัดการฝึกอบรมให้แก่ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความได้ การจัดการฝึกอบรมของสำนักฝึกอบรมได้ดำเนินการกำหนดหลักสูตรและวิธีการฝึกอบรม และการทดสอบการฝึกอบรมเป็นรูปธรรมชัดแจ้งกว่าการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ จึงเกิดการเปรียบเทียบกันอย่างเห็นได้ชัดว่า การฝึกหัดงานในสำนักงานไม่มีหลักสูตรรองรับการฝึกอบรมมาตรฐานและวิธีการฝึกอบรมแตกต่างกันไปแล้วแต่สำนักงานที่ให้การฝึกอบรมว่ามีความย่อหย่อน หรือ เข้มงวดกวาดขัน และความรอบรู้ที่จะได้รับจากวิทยากรต่างๆ

¹⁶ พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2529 มาตรา 38

และวิทยาการที่ควรรู้ เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ย่อมจำกัดกว่าการฝึกอบรม โดยสำนักฝึกอบรม

และนอกจากนี้การจัดการฝึกอบรมโดยสำนักฝึกอบรมและการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำได้ เปรียบและเสียเปรียบกันระหว่างเข้าฝึกอบรมทั้งสองแห่ง เช่น บุคคลที่เข้ารับการฝึกหัดงานในสำนักงานอาจขอฝากชื่อในสำนักงานทนายความที่ตนเองคุ้นเคยรู้จัก เมื่อระยะเวลาครบกำหนดตามกฎหมายแล้วก็อ่านหนังสือเพื่อเข้าทดสอบตามที่สำนักฝึกอบรมกำหนด เป็นต้น และทำให้การเข้าสู่วิชาชีพทนายความแบ่งออกเป็นสองสาย คือ จากสำนักฝึกอบรมและสำนักงานทนายความ ทำให้ขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความภาคภูมิใจในสถาบันควบคุมการประกอบวิชาชีพก็น้อยลง การเข้าสู่วิชาชีพทนายความควรเป็นหนึ่งเดียว

ผู้เขียนจึงเห็นควรแก้ไขพระราชบัญญัติทนายความ มาตรา 38 ในเรื่องคุณสมบัติของผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความเสียใหม่ สำหรับบุคคลที่ไม่เคยประกอบวิชาชีพในทางกฎหมายมาก่อน จะมีสิทธิยื่นขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความ เฉพาะแก่บุคคลที่ผ่านการฝึกอบรมวิชาว่าความ จากสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความเท่านั้น

ปัญหาและอุปสรรคและข้อจำกัดการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเพื่อประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศไทย เป็นของใหม่ที่เกิดขึ้นพร้อมกับพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 เพราะในขณะนั้นทนายความสังกัดเนติบัณฑิตยสภา เนติบัณฑิตยสภาไม่ได้ให้ความสนใจ และทำการฝึกอบรมวิชาชีพทนายความเป็นการเฉพาะเลย

ต่อมาเมื่อทนายความได้แยกออกจากเนติบัณฑิตยสภามาเป็นสภาทนายความ และมีหน้าที่ที่จะต้องจัดการฝึกอบรมให้แก่บุคคลที่ประสงค์จะประกอบวิชาชีพทนายความ จึงมีปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดหลายประการดังนี้คือ

1. งบประมาณ รายได้ของสภานายความมาจากผู้ยื่นคำขอจดทะเบียน และรับใบอนุญาตว่าความ และค่าต่ออายุใบอนุญาตทนายความ และเงินค่ารับสมัคร เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งเงินที่ได้มาสภานายความจะต้องจัดสรรให้แก่งานฝ่ายต่างๆ เงินเดือนพนักงานเจ้าหน้าที่ ค่าพาหนะ เบี้ยเลี้ยง เบี้ยประชุม ตลอดจนค่าเช่าที่ทำการขอสภานายความ เงินที่ได้รับเมื่อเปรียบเทียบกับรายจ่ายแล้วนับว่าน้อยมาก สภานายความจึงไม่สามารถทุ่มเทหรือให้การสนับสนุนทางด้านงบประมาณให้แก่ สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความได้อย่างเต็มที่ งานของสำนักฝึกอบรมเป็นงานที่มีความสำคัญมากในการหล่อหลอมสร้างทนายความรุ่นใหม่ เข้าสู่วิชาชีพ ถ้าหากสำนักฝึกอบรมสามารถกระทำได้เป็นอย่างดีก็เสมือนหนึ่งสำนักฝึกอบรมได้สร้างสถาบันวิชาชีพ ทนายความให้โดดเด่นในเกียรติภูมิ ศรัทธา และความเชื่อ และนอกจากนี้ยังถือได้ ว่าได้สร้างกลไกในกระบวนการยุติธรรมให้มีความแข็งแกร่ง ซึ่งเป็นผลโดยตรงต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อย่างแข่งขัน เมื่อทนายความเป็นสาขาหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่เข้ามาช่วยรัฐในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งเป็นงานในอำนาจหน้าที่ของรัฐ รัฐบาลจึงควรจัดสรรงบประมาณแผ่นดินเป็นเงินอุดหนุนให้กับการฝึกอบรม เพื่อประกอบวิชาชีพทนายความ เป็นประจำทุกปี เพราะหากทนายความอ่อนแอ ความรู้ความสามารถของทนายความไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่งานอำนวยความยุติธรรมของรัฐที่จัดให้แก่ประชาชนก็จะไม่มีทางสำเร็จไปด้วยดี

2. สถานที่ทำการฝึกอบรม สภานายความยังไม่มีอาคารที่ทำการที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง และอาคารสำนักงานที่ทำการในปัจจุบันก็ เชิงมาและมีสภาพคับแคบและแออัดงานฝ่ายต่างๆ ของสภานายความก็เต็มแล้ว สภานายความจึงไม่มีสถานที่สำหรับใช้เป็นที่ฝึกอบรมของตนเองโดยเฉพาะ การจัดการฝึกอบรม สภานายความจึงดำเนินการโดยขอใช้อาคารห้องประชุมของมหาวิทยาลัยต่างๆ และของสำนักฝึกอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา จึงไม่มีความสะดวกเท่าที่ควร เพราะต้องย้ายไปเรื่อยๆ ตามแต่เจ้าของสถานที่จะอำนวยความสะดวกให้มากน้อยเพียงใด และในแง่ของจิตวิทยาแล้ว เมื่อไม่มีที่ทำการฝึกอบรมของตนเองทำให้ ความศักดิ์สิทธิ์และความภาคภูมิใจในสำนักฝึกอบรมและสภานายความลดลง

3. สำนักฝึกอบรมชาววิทยากร และนักวิชาการฝึกอบรมประจำทำให้ ชาติบุคลากรที่จะเข้ามาช่วยจัดทำแผนงานและพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม และวิธีการ ฝึกอบรม และวิทยากรประจำที่จะทำหน้าที่ให้การฝึกอบรม แนะนำแก่ผู้เข้ารับ การฝึกอบรมเป็นรายตัว ซึ่งในปัญหานี้อาจแก้ได้ โดยจัดทำรายชื่อและขึ้นทะเบียน ทนายความที่ประกอบวิชาชีพมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี เอาไว้เพื่อเชิญมาเป็น วิทยากรประจำทำการฝึกอบรมแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยสภาพทนายความต้องจัด สรรงงบประมาณเพื่อเป็นค่าตอบแทนแก่วิทยากรที่เชิญมาด้วย

นอกจากนี้สำนักฝึกอบรมยังชาววิทยากร ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่จะ เชิญมาบรรยายให้การฝึกอบรม เพราะผู้ทรงคุณวุฒิต่างมากจะเป็นผู้ที่ประสบผลสำเร็จ ในวิชาชีพสาขาต่างๆ ซึ่งมีงานรัดตัวมาก ทำให้ไม่ได้ผู้ทรงคุณวุฒิมาให้การฝึกอบรม ในสาขาวิทยากรต่างๆ อย่างครบถ้วน

4. ปัญหาเรื่องทัศนคติ คนไทยเข้าใจว่าการประกอบวิชาชีพใดเป็นสิทธิ อย่างหนึ่งอันพึงมีพึงได้ การวางมาตรฐานคุณภาพกลายเป็นเครื่องกีดกันเสรีภาพ จึง จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจเสียใหม่ที่ว่าวิชาชีพเป็นสิ่งจำเป็นต่อการอยู่รอดของ สังคม ผู้ประกอบวิชาชีพต้องมีคุณภาพได้มาตรฐาน จึงจะเป็นหลักประกันว่าประชาชน จะได้รับการบริการที่ดี

คนไทยเข้าใจว่าวิชาชีพทนายความ เป็นสาขาหนึ่งที่สามารถแยกจากวิชาชีพ กฎหมายอื่นๆ ได้ จึงไม่ต้องมีมาตรฐานคุณภาพเทียบเท่ากับผู้พิพากษาและอัยการ ความเข้าใจนี้ทำให้คุณภาพทนายความใหม่ยังอ่อนด้อย และสถานภาพของทนายความ ไม่ได้รับการยกย่องเท่าที่ควร จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจเสียใหม่ที่ว่าวิชาชีพ กฎหมายเป็นวิชาชีพเดียวกัน ประชาชนจะยอมรับนับถือระบบกฎหมายของบ้านเมือง หรือไม่ยอมรับพิจารณาในภาพรวม ตลอดทั้งกระบวนการถ้าขาดความเชื่อถือในจุดใด จุดหนึ่งย่อมแสดงว่าไม่เชื่อถือกฎหมายสามารถให้ความยุติธรรมได้อย่างแท้จริง¹⁷

¹⁷ จิรนิติ หะวานนท์, หลักวิชาชีพกับกฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2534), หน้า 42.

ทัศนคติในเชิงลบดังกล่าวเป็นหน้าที่ของสภานายความ ซึ่งเป็นสถาบันวิชาชีพที่จะต้องทำความเข้าใจกับประชาชนให้เห็นภาพอย่างชัดเจนว่าหากทนายความ
ความไม่มีคุณภาพเสียแล้ว ชีวิต ทรัพย์สิน และเสรีภาพของประชาชนจะมีอะไรเล่า
เป็นหลักประกัน